

I. ARTYKUŁY

STANISŁAW STACHOWIAK

NOWELIZACJA KODEKSU POSTĘPOWANIA W SPRAWACH O WYKROCZENIA

1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej w przepisie art. 237 przesądziła o losie kolegiów do spraw wykroczeń działających przy sądach rejonowych. Przepis ten stanowi bowiem, że jeszcze tylko w okresie czterech lat od wejścia w życie Konstytucji możliwe jest orzekanie w sprawach o wykroczenia przez kolegia do spraw wykroczeń, przy czym o karze aresztu może orzekać wyłącznie sąd. Ten sam przepis Konstytucji przewiduje ponadto, że odwołanie od orzeczenia kolegium rozpoznaje sąd.

Sprawa przejęcia przez sądy spraw o wykroczenia została zatem przesądzona, co więcej minęła już pewna porcja czasu od wejścia w życie Konstytucji RP. Czasu na zrealizowanie tego postanowienia nie zostało nadmiernie dużo. Sądy muszą z odpowiednim wyprzedzeniem czasowym przygotować się do przejęcia tych spraw (a chodzi tutaj o przejęcie niebagatelnej ilości spraw), zarówno pod względem strukturalnym (utworzenie sądów grodzkich), organizacyjnym, lokalowym oraz kadrowym. Sprostanie temu nie jest zadaniem łatwym i należy wyrazić nadzieję, że już wkrótce odpowiednie działania zostaną podjęte, bowiem czasu nie pozostało zbyt wiele.

2. Ma rację J. Szumski stwierdzając: „Jeżeli nie liczyć przełomowej nowelizacji prawa o wykroczeniach z 1990 r. polegającej na przejęciu przez Ministra Sprawiedliwości nadzoru nad orzecznictwem kolegiów oraz wprowadzeniem pełnej kontroli sądowej nad jurysdykcją tych organów, można stwierdzić, iż następne lata nie przyniosły, niestety, żadnych istotniejszych zmian legislacyjnych”¹. Dopiero ustawa z dnia 28 sierpnia 1998 r. o zmianie ustawy – Kodeks wykroczeń, ustawy – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia, ustawy o ustroju kolegiów do spraw wykroczeń, ustawy – Kodeks pracy i niektórych innych ustaw² dokonała relatywnie głębokiej reformy szeroko rozumianego ustawodawstwa w segmencie dotyczącym wykroczeń.

Jej wydanie było konieczne, bowiem pomiędzy uchwalonymi w 1997 r. nowymi kodeksami karnymi, które jak wiadomo weszły w życie z dniem 1 września 1998 r., a obowiązującym wówczas Kodeksem wykroczeń, Kodeksem postępowania w sprawach o wykroczenia i ustawą o ustroju kolegiów do spraw wykroczeń zaistniałyby poważne rozbieżności, uniemożliwiające

¹ J. Szumski, *Kodeks wykroczeń, Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia, Ustawa o ustroju kolegiów do spraw wykroczeń – Wprowadzenie*, Lublin 1998, s. 3.

² Dz. U. Nr 113, poz. 717.

poprawne funkcjonowanie organów powołanych do orzekania w sprawach o wykroczenia. Gdyby nie ta ustawa doszłoby do „czołowego zderzenia” między prawem wykroczeń a nowymi kodeksami karnymi. Ustawę uchwalono tuż przed wejściem w życie nowych kodeksów karnych, w ostatniej chwili, a zatem, jak to obrazowo można określić „za pięć dwunasta”.

Ustawa ma zatem w głównej mierze charakter dostosowawczy, jednak obszar zmian wprowadzonych do szeroko rozumianego prawa wykroczeń jest pokaźny i dość głęboki. Dotyczy ona zarówno materialnego, jak i procesowego prawa wykroczeń. W tej publikacji zajmiemy się jedynie dokonaną ustawą nowelizacją Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia.

3. Zmiany dokonane ustawą w Kodeksie postępowania w sprawach o wykroczenia (K.p.w.) miały przede wszystkim za zadanie dostosowanie rozwiązań tego kodeksu do unormowań przyjętych w rozdziale 54 nowego K.p.k. z 1997 r. (art. 508 i n.), dotyczących sądowego postępowania w sprawach o wykroczenia.

W przepisie art. 2 K.p.w. wyraźnie zaznaczono, że orzekanie w kolegiach do spraw wykroczeń przy sądach rejonowych następuje w postępowaniu: zwyczajnym, nakazowym oraz przyspieszonym. W wypadkach wskazanych w ustawie i na zasadach w niej określonych uprawniony organ może nakładać grzywnę w drodze mandatu karnego. Przepis art. 2 § 2 K.p.w. przewiduje zatem trzy tryby rozpoznawania spraw przez kolegium. Efektem takiego rozwiązania jest, że także w postępowaniu nakazowym orzeka kolegium, a nie, jak to było poprzednio, przewodniczący kolegium. Rozwiązanie to jest zgodne z art. 237 ust. 1 Konstytucji, która w sprawach o wykroczenia orzekanie powierza jedynie „kolegiom”.

Znowelizowano także art. 5 K.p.w., poświęcony tzw. sygnalizacji. W razie stwierdzenia w toku postępowania istotnego uchybienia w czynnościach instytucji państwowej, samorządowej lub społecznej, sprzyjającego naruszaniu prawa lub zasad współżycia społecznego, organ orzekający zawiadamia o stwierdzonym uchybieniu tę instytucję bądź organ powołany do sprawowania nad nią nadzoru lub właściwy organ gminy. Ponadto przepis ten przewiduje, że złożenie przez instytucję państwową, samorządową lub społeczną wniosku o ukaranie nie zwalnia jej od ustawowego obowiązku zapobiegania takim czynom w przyszłości, a w miarę potrzeby – także od usunięcia skutków czynu będącego przedmiotem wniosku. Zmiany w obrębie przepisu art. 5 K.p.w. polegają na włączeniu w sferę jego działania instytucji samorządowej i nakazania w związku z tym informowania o uchybieniach „właściwego organu gminy”.

Zmieniono także brzmienie przepisu art. 12 K.p.w., według którego rozstrzygnięcia, które nie są orzeczeniami, nakazami karnymi, mandatami karnymi albo zarządzeniami, wydaje się w formie postanowień. Zatem rozstrzygnięcia kolegium to kategoria ogólna, obejmująca wszystkie formy w tym przepisie wymienione.

4. Dość zasadnicze zmiany nastąpiły w dziale II Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia, który otrzymał tytuł: „Kolegia do spraw wykroczeń przy sądach rejonowych”.

Zgodnie z obecnym brzmieniem art. 13 K.p.w., kolegia orzekają w sprawach o wykroczenia w pierwszej instancji, chyba że ustawa stanowi inaczej. Zastrzeżenie poczynione w tym przepisie wiąże się z faktem, że kolegia do spraw wykroczeń rozstrzygają także i o innych kwestiach. Przykładem takiej sytuacji procesowej, może być uprawnienie kolegium do uchylenia prawomocnego mandatu, kiedy nałożono go za czyn nie będący wykroczeniem (art. 67a K.p.w.).

W przepisie art. 16 § 3 K.p.w. przewidziano, że właściwe miejscowo kolegium może wystąpić do sądu z wnioskiem o przekazanie sprawy innemu kolegium, jeżeli większość osób, które należy wezwać na rozprawę, zamieszkuje blisko tego kolegium, a z dala od kolegium właściwego. Jest to przypadek tzw. właściwości z delegacji, albo inaczej z przekazania sprawy, podyktowany racjonalną przesłanką.

Istotną nowością jest wprowadzona art. 17 § 3 K.p.w. możliwość rozpoznania sprawy przez kolegium na rozprawie w składzie jednoosobowym (przełamanie zasady kolegialności orzekania). W sprawach o wykroczenia, które nie są zagrożone karą aresztu, przewodniczący kolegium może zarządzić rozpoznanie sprawy na rozprawie w składzie jednoosobowym. W takim przypadku, członkowi kolegium przysługują prawa i obowiązki przewodniczącego składu. Propozycja rozpoznawania takich spraw w składzie jednoosobowym pojawiła się już dość dawno temu w przygotowanym przez zespół Komisji do Spraw Reformy Prawa Karnego projekcie nowego K.p.w.³ Dodajmy w tym miejscu, że zgodnie z art. 17 § 4 K.p.w., w postępowaniu nakazowym kolegium orzeka w składzie jednoosobowym.

Zmianie uległo brzmienie art. 18 § 1 K.p.w., który określa powody wyłączenia członka kolegium od udziału w rozpoznaniu danej sprawy. W poprzednim stanie prawnym, część powodów wyłączenia członka kolegium określona była w art. 18 § 1 K.p.w., natomiast pozostała w przepisie § 16 pkt 1 regulaminu działania kolegiów do spraw wykroczeń⁴. Taka nienormalna sytuacja nie była zresztą czymś wyjątkowym. Dotyczyła ona także takich np. kwestii, jak: prowadzonego w ramach rozprawy postępowania dowodowego, narady i głosowania składu orzekającego, treści uzasadnienia rozstrzygnięcia czy też uprawnień pokrzywdzonego⁵.

Ustawa nowelizująca K.p.w. dodała rozdział 2a w dziale II, zatytułowany „Rozstrzygnięcia kolegium”. Przepisy tego rozdziału unormowały trzy nieuregulowane dotąd w kodeksie kwestie, a mianowicie:

- a) zasady wydawania poszczególnych rozstrzygnięć i treść postanowień oraz zarządzeń (art. 18a);
- b) zasady uzasadniania rozstrzygnięć i treść uzasadnienia (art. 18b);
- c) instytucję nieważności orzeczeń, nakazów i postanowień (art. 18c).

W bardzo zasadniczy sposób zmieniono reguły dotyczące uzasadniania rozstrzygnięć, odchodząc od konieczności sporządzania uzasadnienia każde-

³ Por. S. Stachowiak, *Przebieg rozprawy w kolegium do spraw wykroczeń*, Gdańsk 1997, s. 209.

⁴ *Ibidem*, s. 87 - 88.

⁵ Pisał o tym m.in. T. Grzegorzczak w uzasadnieniu przygotowanego przez Komisję do Spraw Reformy Prawa Karnego – *Projektu Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia*, redakcja lipiec 1996 r., s. 3 i 4. Por. także S. Stachowiak, *Przebieg rozprawy...*, s. 199 i n.

go rozstrzygnięcia podlegającego zaskarżeniu lub wydanego w wyniku zaskarżenia z urzędu, w kierunku sporządzania uzasadnienia na wniosek. Obecnie uzasadnieniu z urzędu (i doręczeniu stronie) podlegają jedynie:

- orzeczenia wydane zaocznie,
- inne niż orzeczenia rozstrzygnięcia, gdy wydano je poza rozprawą a podlegają one zaskarżeniu, oraz ponadto
- jeżeli ustawa tego wymaga (np. orzeczenie wydane w trybie przyspieszonym – art. 74 § 4, nakaz karny – art. 65 § 1, postanowienie o przekazaniu sprawy sądowi – art. 23 § 2 i art. 55 § 1).

W pozostałych przypadkach uzasadnienie odnosi się tylko do orzeczeń i jest sporządzone wyłącznie na wniosek strony lub jej przedstawiciela procesowego, zgłoszony w terminie 7 dni od ogłoszenia orzeczenia (art. 18b § 2 K.p.w.).

Z kolei przepis art. 18c K.p.w. wprowadza, wzorem nowego K.p.k. z 1997 r., instytucję nieważności niektórych rozstrzygnięć. Dotknięte nieważnością mogą być jedynie orzeczenia, nakazy i postanowienia.

Ustawodawca do podstaw nieważności zaliczył:

- a) w orzekaniu brała udział osoba nieuprawniona do orzekania, a więc osoba nie mająca w ogóle uprawnień członka kolegium;
- b) w wydaniu orzeczenia, nakazu lub postanowienia brał udział członek kolegium, jeżeli sprawa dotyczy go bezpośrednio lub był on osobą najbliższą dla obwinionego, pokrzywdzonego, oskarżyciela publicznego, obrońcy, pełnomocnika lub przedstawiciela ustawowego⁶;
- c) orzeczono w sprawie o czyn nie będący wykroczeniem lub w stosunku do osoby nie podlegającej orzecznictwu kolegiów;
- d) orzeczono karę lub środek karny nie znany ustawie, tzn. w ogóle nie przewidziany przez prawo materialne⁷;
- e) kolegium orzekło karę lub środek karny, do których orzeczenia nie było uprawnione, a więc karę aresztu, przepadek rzeczy lub zakaz prowadzenia pojazdów mechanicznych na okres dłuższy niż 1 rok;
- f) orzeczono, pomimo że w sprawie o ten sam czyn tej samej osoby wydano wcześniej prawomocne rozstrzygnięcie (naruszenie zakazu *ne bis in idem*);
- g) orzeczono z naruszeniem zasady większości głosów albo rozstrzygnięcie nie zostało podpisane przez któregokolwiek członka składu orzekającego biorącego udział w jego wydaniu;

⁶ W zakresie tej podstawy nieważności przyjęto rozwiązanie identyczne jak w K.p.k. z 1997 r., a polegające na tym, że inne powody wyłączenia są jedynie podstawą odwoławczą prowadzącą do uchylecia orzeczenia w trybie kontroli instancyjnej. Takie zróżnicowanie wywołuje oceny niejednolite. Krytycznie oceniają je E. Skrętowicz, *Z problematyki nieważności orzeczeń z mocy samego prawa w polskim procesie karnym*, w: *Nowe prawo karne procesowe. Zagadnienia wybrane. Księga ku czci profesora Wiesława Daszkiewicza*, pod red. T. Nowaka, Poznań 1999, s. 326 - 327; Z. Gostyński w: J. Bratoszewski, L. Gardocki, Z. Gostyński, S. Przyjemski, R. Stefański, S. Zablocki, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. I, Warszawa 1998 r., s. 377; K. Marszał, *Proces karny*, Katowice 1997, s. 262; M. Rogacka-Rzewnicka, *Nieważność orzeczeń*, w: *Nowe uregulowania karne w kodeksie postępowania karnego z 1997 r.*, pod red. P. Kruszyńskiego, Warszawa 1999, s. 372; E. Wędrzychowska, *Nieważność orzeczeń sądowych w świetle projektu kodeksu postępowania karnego*, „Prokuratura i Prawo” 1997, nr 6, s. 27 - 28.

Natomiast za zasadne uznaje to rozwiązanie T. Grzegorzczak w: T. Grzegorzczak, J. Tylman, *Polskie postępowanie karne*, Warszawa 1998, s. 376 oraz tego autora *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Zakamycze 1998, s. 258; *O nieważności orzeczeń sądowych w nowym kodeksie postępowania karnego*, w: *Nowa kodyfikacja karna. Kodeks postępowania karnego. Krótkie komentarze*, Warszawa 1997, z. 3, s. 84 - 85.

⁷ Por. T. Grzegorzczak, *Nowela do prawa wykroczeń. Komentarz*, Zakamycze 1999, s. 64.

- h) kolegium orzekło w składzie nie znanym ustawie;
- i) zachodzi sprzeczność w treści rozstrzygnięcia, uniemożliwiająca jego wykonanie;
- j) zachodzi inna, co najmniej równie poważna obraza prawa (art. 18c § 1 K.p.w.).

W takich sytuacjach, orzeczenie, nakaz lub postanowienie jest nieważne z mocy prawa i to od samego początku, a decyzja stwierdzająca nieważność ma jedynie charakter deklaratoryjny.

Ustawodawca zobowiązuje każdy organ postępowania (art. 18c § 2 K.p.w.), przedstawić uchybienie stanowiące przyczynę nieważności rozstrzygnięcia sądowi właściwemu do stwierdzenia nieważności. Zgodnie z przepisem art. 18c § 3 K.p.w., właściwy do stwierdzenia nieważności jest sąd okręgowy, który orzeka na posiedzeniu, z urzędu albo na wniosek oskarżyciela publicznego, obwinionego lub pokrzywdzonego, a także obrońcy obwinionego lub pełnomocnika pokrzywdzonego. Zaznaczmy, że wnioskowi takiemu nie stawia się żadnych szczególnych wymagań formalnych, w tym w szczególności nie określa się żadnego terminu do jego złożenia. Na podstawie art. 117a K.p.w. uprawnionymi do złożenia wniosku o stwierdzenie nieważności są także: prokurator, Rzecznik Praw Obywatelskich oraz prezesi sądów rejonowego i okręgowego (w obrębie których kolegium działa).

Sąd okręgowy rozpatrując na posiedzeniu kwestię nieważności stosuje odpowiednio przepisy kodeksu postępowania karnego o stwierdzeniu nieważności (art. 18c § 3 K.p.w.). Ważne jest podkreślenie tego, że zgodnie z przepisem art. 18c § 4 K.p.w., jeżeli nieważność zostanie stwierdzona wyłącznie na skutek środka odwoławczego wniesionego na korzyść obwinionego, w dalszym postępowaniu nie można orzec na jego niekorzyść w porównaniu z nieważnym rozstrzygnięciem. Ustawodawca zastrzega, że nie dotyczy to przypadku, kiedy orzeczono karę lub środek karny nie znany ustawie.

5. W obrębie działu III kodeksu „Postępowanie przed kolegium” pierwsza ze zmian, którą wprowadziła nowela, dotyczy konstrukcji czynności sprawdzających (art. 19 K.p.w.).

Istota czynności sprawdzających nie uległa zmianie. Są to czynności podejmowane „w miarę możliwości” na miejscu popełnienia czynu, bezpośrednio po jego ujawnieniu. Mogą one polegać na odbieraniu przez uprawniony organ zeznań, wyjaśnień oraz opinii, na przeprowadzeniu przeszukania, oględzin czy też na odebraniu przedmiotu lub dokumentu mającego stanowić dowód w sprawie.

Zasadnicza zmiana wprowadzona nowelą sprowadza się do tego, że o ile przedtem prowadzono je jedynie w celu zebrania danych niezbędnych do sporządzenia wniosku o ukaranie lub uzupełnienia bądź sprawdzenia danych zawartych w cudzym wniosku, to obecnie czynności te mają być prowadzone „w celu ustalenia, czy istnieją podstawy do wystąpienia z wnioskiem o ukaranie i zebrania danych niezbędnych do sporządzenia takiego wniosku albo do jego uzupełnienia lub sprawdzenia faktów podanych we wniosku o ukaranie”. Trafnie zauważa T. Grzegorzcyk, że: „Akcen-

tuje się zatem przede wszystkim potrzebę zbadania, czy popełniono wykroczenie i kto może być o nie obwiniony, a następnie, dopiero przy pozytywnym ustaleniu tegoż, zbieranie danych wskazanych w art. 21 K.p.w.”⁸.

Kolejne zmiany w obrębie działu III kodeksu dotyczą składania wniosku o ukaranie i treści tegoż wniosku.

W związku z wyposażeniem podmiotów kwalifikowanych w uprawnienia oskarżycielskie (znowelizowany art. 27 K.p.w.), w art. 20 K.p.w. poszerzono krąg takich podmiotów uprawnionych do złożenia wniosku o ukaranie:

- straż miejską (gminną),
- organy administracji rządowej lub samorządowej,
- organy kontroli państwowej i kontroli samorządu terytorialnego,
- instytucje samorządowe.

Natomiast w zakresie wymagań co do treści wniosku o ukaranie zmiana polega na tym, że wymagania szczególne przewidziane w art. 21 § 2 K.p.w., które przedtem miały być spełnione „w miarę możliwości”, po nowelizacji będą musiały być zawarte we wniosku, który składa Policja, straż miejska (gminna), organy administracji rządowej lub samorządowej, organy kontroli państwowej lub kontroli samorządu terytorialnego. Chodzi tutaj o następujące dane:

- a) wskazanie miejsca zatrudnienia obwinionego;
- b) o warunkach materialnych, rodzinnych i osobistych obwinionego;
- c) wskazanie przepisu, pod który zarzucany czyn podpada (kwalifikacja prawna czynu);
- d) wskazanie osób pokrzywdzonych i ich adresów oraz określenie wysokości wyrządzonej szkody;
- e) informacje, czy uprawniony do tego wnioskodawca zastosował środki przewidziane w przepisach o postępowaniu egzekucyjnym w administracji lub wystąpił o zastosowanie tych środków, jeżeli czyn zarzucany obwinionemu stanowi jednocześnie niewykonanie obowiązku podlegającego egzekucji administracyjnej.

Koniecznym było objęcie nowelizacją przepisu art. 23 K.p.w., a to w związku z ograniczeniem orzekania przez kolegia niektórych kar i środków karnych. Kolegia nie mogą orzekać kary aresztu, zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych na okres powyżej roku (art. 23 § 2 K.p.w.) oraz przypadku przedmiotów (art. 3 noweli). W sytuacji, kiedy przewodniczący kolegium stwierdzi w oparciu o materiał dowodowy, że zachodzi potrzeba orzeczenia takiej kary lub środków karnych przekazuje sprawę sądowi rejonowemu. Jego decyzja ma formę postanowienia, które powinno zawierać uzasadnienie. Zgodnie z przepisem art. 23 § 3 K.p.w., jeżeli wniosek o ukaranie obejmuje kilka czynów tej samej osoby, a potrzeba przekazania sprawy sądowi wiąże się jedynie z niektórymi czynami, przekazaniu podlega cała sprawa.

Przekazanie takie nie jest dla sądu wiążące i może on zwrócić sprawę do kolegium (art. 508 § 2 K.p.k.). W takiej sytuacji, przewodniczący kolegium niezwłocznie wyznacza rozprawę (art. 23 § 4 K.p.w.). Ustawodawca

⁸ Ibidem, s. 68.

zastrzeża, że ponowne przekazanie sprawy sądowi na podstawie tych samych faktów i dowodów jest niedopuszczalne.

W dość istotny sposób znowelizowano także przepis art. 26 K.p.w., wprowadzając rozwiązania wzorowane na procedurze karnej. Pierwsza zmiana w obrębie tego przepisu polegała na tym, że postanowienie o odmowie wszczęcia postępowania doręcza się nie tylko (jak było przedtem) podmiotowi, który złożył wniosek o ukaranie, ale także i ujawnionemu pokrzywdzonemu (kiedy to nie on składał wniosek o ukaranie). Obu tym podmiotom przysługuje zażalenie na postanowienie odmawiające wszczęcia postępowania.

Natomiast, jeżeli przeszkody prawne (art. 10 K.p.w.) ujawniły się już po wszczęciu postępowania, dojdzie do umorzenia postępowania przez kolegium w drodze wydania postanowienia. Jeżeli jednak, rozpoczęło się już postępowanie dowodowe na rozprawie w kolegium (art. 26 § 3 K.p.w.), decyzja o umorzeniu będzie miała postać orzeczenia. W przypadku kiedy w grę wchodzi okoliczność określona w art. 10 § 1 pkt 1 K.p.w.⁹ (w zarzuconym czynie brak znamion wykroczenia), kolegium wydaje orzeczenie o uniewinnieniu.

Zgodnie z art. 26 § 4 K.p.w., postanowienie o umorzeniu, jeżeli wydano je przed rozprawą, doręcza się obwinionemu, pokrzywdzonemu oraz podmiotowi, który złożył wniosek o ukaranie. W innych wypadkach postanowienie doręcza się oskarżycielowi publicznemu, obwinionemu i pokrzywdzonemu, chyba że wydano je na rozprawie. Osobom tym przysługuje zażalenie (art. 26 § 5 K.p.w.).

Kolejną godną odnotowania zmianą wprowadzoną przez nowelizację w tej części kodeksu jest zmiana dotycząca czynności przeszukania. Wcześniej (do nowelizacji) przepis art. 40 K.p.w. zezwalał na przeprowadzenie przeszukania jedynie w sprawach o enumeratywnie wyliczone wykroczenia, po nowelizacji zaś w każdej sprawie o wykroczenie. Osobie, u której dokonano przeszukania przysługuje zażalenie do prokuratora nadrzędnego nad prokuratorem, który polecił dokonanie przeszukania lub w wypadkach nie cierpiących zwłoki, kiedy polecenie nie mogło być wydane, następnie zatwierdził czynność przeszukania (art. 40 § 2, 3 i 4 K.p.w.). Zażalenie może dotyczyć także sposobu przeprowadzenia czynności przeszukania.

Nowo dodanym przez nowelizację przepisem jest art. 55a K.p.w., który stanowi konieczne uzupełnienie art. 23 K.p.w., o którym już była mowa, a przypomnijmy chodzi o zakaz orzekania przez kolegium niektórych kar oraz środków karnych. Przewodniczący kolegium przekazuje sprawę sądowi rejonowemu, kiedy już z materiałów dołączonych do wniosku o ukaranie wynika potrzeba orzeczenia sankcji leżących tylko w gestii sądu, natomiast jeżeli taka potrzeba ujawni się dopiero w toku rozprawy, decyzja należy do kolegium. Postanowienie kolegium o przekazaniu sprawy sądowi powinno zawierać uzasadnienie, a strony uczestniczące w rozprawie muszą być uprzedzone o takiej możliwości. W razie potrzeby przekazania sprawy

⁹ Por. T. Grzegorzcyk, *Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia. Komentarz*, Warszawa 1995, s. 78 - 79.

sądowi w związku z niektórymi tylko z zarzucanych obwinionemu czynów, przekazanie musi objąć całą sprawę danej osoby, chyba że w odniesieniu do niektórych czynów kolegium umorzy postępowanie (art. 55a § 3 K.p.w.). Natomiast przy wielości obwinionych występujących w danej sprawie, kiedy potrzeba przekazania sprawy sądowi odnosi się tylko do niektórych z nich, kolegium prowadzi nadal postępowanie i orzeka wobec pozostałych obwinionych (art. 55a § 2 K.p.w.).

W związku ze zmianą reguł sporządzania pisemnego uzasadnienia rozstrzygnięcia, które wprowadziła nowela (o czym już wcześniej była mowa), zmieniono brzmienie przepisu art. 61 K.p.w. Zgodnie z § 1 tego przepisu, rozstrzygnięcia wydane w wyniku rozprawy ogłasza się niezwłocznie po zakończeniu narady składu orzekającego. Po ogłoszeniu orzeczenia przewodniczący składu podaje ustnie najważniejsze powody rozstrzygnięcia i poucza strony o prawie złożenia w terminie 7 dni wniosku o doręczenie orzeczenia wraz z uzasadnieniem. Uzasadnienie powinno być sporządzone w ciągu 7 dni od daty złożenia takiego wniosku. Ustawodawca przewiduje jednak, że w razie niemożności sporządzenia uzasadnienia w terminie, przewodniczący kolegium może przedłużyć ten termin na czas oznaczony (art. 61 § 2 K.p.w.). Wyjątek dotyczy orzeczenia wydanego zaocznie, które doręcza się niezwłocznie wraz z uzasadnieniem obwinionemu i jego obrońcy (art. 61 § 3 K.p.w.).

Przepis art. 62 § 1 K.p.w. określa reguły dopuszczania przedstawicieli środków masowego przekazu na salę rozpraw w kolegium. Po nowelizacji przyjmuje się nadal, że zezwolenia wymaga tylko rejestracja przebiegu rozprawy „za pomocą aparatury utrwalającej dźwięk lub obraz”, a nie jest ono wymagane wobec dziennikarza, który jedynie notuje przebieg rozprawy. O ile jednak przed nowelizacją, zezwolenie było uzależnione od spełnienia dwóch warunków:

- a) przemawia za tym uzasadniony interes społeczny,
- b) dokonywanie tych czynności nie utrudni prowadzenia rozprawy¹⁰; to po nowelizacji doszedł warunek trzeci –
- c) ważny interes uczestnika postępowania temu się nie sprzeciwia.

6. Bardzo istotne i stosunkowo szerokie zmiany wprowadziła nowela w części K.p.w., w której unormowane są postępowania (tryby) szczególne.

Pierwszym z nich jest postępowanie nakazowe (dział IV K.p.w.). Nowela wyraźnie poszerzyła zakres przedmiotowy tego trybu, przewidując iż nakaz karny może być wydany, gdy za wystarczającą uznana zostanie grzywna w wymiarze do 1250 zł (przed nowelą do 625 zł).

Zastosowanie trybu nakazowego nadal jest możliwe jedynie wtedy, gdy wniosek o ukaranie nie pochodzi od osoby fizycznej, a więc warunkiem jest złożenie wniosku przez Policję lub inny organ albo instytucję wskazaną w art. 20 § 1 K.p.w. Szczególnie istotne jest podkreślenie tego, że warunkiem wydania nakazu karnego jest, by z załączonych do wniosku o ukara-

¹⁰ Ibidem, s. 246 - 247.

nie dowodów wynikało, iż „okoliczności czynu i wina obwinionego nie budzą wątpliwości” (art. 64 § 2 K.p.w.).

Co do treści nakaz karny odpowiada orzeczeniu o ukaraniu, z tym że zawsze zawiera także uzasadnienie, sporządzone z urzędu (art. 65 § 1 K.p.w.). Zgodnie z przepisem art. 65 § 2 K.p.w., nakaz karny doręcza się obwinionemu, pokrzywdzonemu wskazanemu we wniosku o ukaranie oraz temu, kto złożył wniosek o ukaranie. W razie niemożności doręczenia nakazu obwinionemu lub pokrzywdzonemu w ciągu 3 miesięcy, kolegium może postanowieniem wydanym na posiedzeniu uznać nakaz za bezskuteczny i sprawa podlega wówczas rozpoznaniu w postępowemu zwyczajnym.

Zupełnie nową na gruncie prawa wykroczeń instytucją procesową jest wprowadzony nowelą środek zaskarżenia od nakazu karnego w postaci sprzeciwu. Obwinionemu, pokrzywdzonemu, wskazanemu we wniosku o ukaranie oraz temu, kto złożył wniosek o ukaranie przysługuje prawo wniesienia sprzeciwu do kolegium, które wydało nakaz karny, w terminie 7 dni od jego doręczenia¹¹. W razie wniesienia sprzeciwu nakaz karny traci moc (zostaje skasowany), a przewodniczący kolegium wyznacza rozprawę, na której sprawa zostanie rozpoznana i rozstrzygnięta. Kolegium rozpoznając sprawę na rozprawie nie jest związane treścią nakazu karnego, z tym, że nie może orzec kary surowszej niż określona w art. 64 § 1 K.p.w.¹² (grzywna w wymiarze do 1250 zł), jeżeli sprzeciw złożył wyłącznie obwiniony lub jego obrońca. Jeżeli sprzeciw wniósł inny uprawniony podmiot zakaz ten nie obowiązuje.

Na podstawie art. 65 § 4 K.p.w. przewodniczący kolegium odmawia przyjęcia sprzeciwu, jeżeli wniesiony został po terminie lub przez osobę nieuprawnioną. Na postanowienie o odmowie przyjęcia sprzeciwu przysługuje zażalenie.

Ustawodawca dopuszcza możliwość skutecznego cofnięcia sprzeciwu (art. 65 § 5 K.p.w.) do czasu rozpoczęcia postępowania dowodowego na rozprawie i wówczas nakaz karny staje się prawomocny, a zatem podlega wykonaniu.

Nowela wprowadziła także pewne zmiany w kolejnym trybie szczególnym, a mianowicie postępowaniu mandatowym (dział V K.p.w.). Przede wszystkim dodano art. 66a K.p.w., który określa rodzaje mandatów oraz skutki prawne ich nakładania. W § 1 tego przepisu zawarto zastrzeżenie, że w drodze mandatu karnego nie nakłada się grzywny za wykroczenie, za które należałoby – poza grzywną – orzec środek karny.

Mandat karny może mieć formę (art. 66a § 2 i 3 K.p.w.):

- a) mandatu gotówkowego, wydawanego po uiszczeniu grzywny do rąk funkcjonariusza;

¹¹ Na temat konstrukcji procesowej w postaci sprzeciwu por. m.in. S. Stachowiak, *Sprzeciw przeciwko wyrokowi zaocznemu w ujęciu nowego kodeksu postępowania karnego*, w: *Nowe prawo karne procesowe. Zagadnienia wybrane. Księga ku czci profesora Wiesława Daszkiewicza*, pod red. T. Nowaka, Poznań 1999, s. 329 i n. oraz powołana tam literatura.

¹² Nie jest trafne stanowisko T. Grzegorzcyka, *Nowela ...*, s. 89, że „w takiej sytuacji kolegium nie może orzec kary surowszej niż wymierzona nakazem”. W wydanej jednak później publikacji: *Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia. Komentarz*, wyd. 2, Warszawa 1999, s. 270, Autor ten odstępuje od takiego stanowiska, stwierdzając: „[...] kolegium nie może w dalszym postępowaniu orzec kary surowszej niż kara jaką można było orzec w trybie nakazowym”.

- b) mandatu kredytowego, wydawanego za pokwitowaniem odbioru;
- c) mandatu kredytowego nakładanego zaocznie, w razie stwierdzenia pod nieobecność sprawcy – naocznie albo za pomocą urzędnika pomiarowego lub kontrolnego – popełnienia wykroczenia, gdy nie zachodzi wątpliwość co do osoby sprawcy.

Zgodnie z przepisem art. 66a § 4 K.p.w. mandat karny staje się prawomocny z chwilą uiszczenia grzywny bezpośrednio funkcjonariuszowi, który ją nałożył, lub z chwilą pokwitowania odbioru mandatu kredytowego przez ukaranego, a jeżeli grzywna została nałożona pod nieobecność sprawcy – z chwilą uiszczenia grzywny we wskazanym terminie.

Prawomocny mandat karny podlega uchyleniu, jeżeli grzywnę nałożono za czyn nie będący wykroczeniem. Tryb takiego uchylenia określa art. 67a K.p.w. Uchylenie następuje z urzędu lub na wniosek ukaranego złożony w terminie 7 dni od uprawomocnienia się mandatu. Uprawnionym do uchylenia prawomocnego mandatu karnego jest kolegium, na którego obszarze działania grzywna została nałożona. W takim przypadku, kolegium orzeka na posiedzeniu jednoosobowo, a przed wydaniem postanowienia można zarządzić przeprowadzenie czynności w celu sprawdzenia podstaw do uchylenia mandatu karnego.

Bardzo istotne zmiany wprowadziła nowela w obrębie kolejnego trybu szczególnego, a mianowicie postępowania przyspieszonego (dział VI K.p.w.).

Do czasu noweli tryb przyspieszony był stosowany:

- a) nieprzerwanie i na terenie całego kraju do osób czasowo przebywających w Polsce oraz wobec osób uchylających się od pracy i nie mających stałego miejsca pobytu, o ile uzasadniało to obawę, że rozpoznanie sprawy w trybie zwyczajnym będzie niemożliwe lub znacznie utrudnione;
- b) w razie wprowadzenia go decyzją wojewody wydaną w porozumieniu z Ministrem Sprawiedliwości lub decyzją Ministra dla obszaru całego kraju, z uwagi na szerzenie się na danym terenie określonych wykroczeń. W ostatnich latach sięgano po to rozwiązanie z reguły przy okazji imprez masowych o dużym zagrożeniu, a zwłaszcza imprez sportowych.

Ten stan prawny zmienił (po nowelizacji) nowy art. 70 K.p.w. Zasadnicza zmiana polega na tym, że odstąpiono od wprowadzania tego trybu postępowania decyzją administracyjną, przyjmując koncepcję stałego trybu przyspieszonego.

Po nowelizacji tryb ten może być stosowany:

- a) wobec osób czasowo tylko przebywających w Polsce oraz osób, które nie mają stałego miejsca zamieszkania bądź miejsca stałego pobytu, pod warunkiem, że zachodzi uzasadniona obawa, iż rozpoznanie sprawy w trybie zwyczajnym będzie niemożliwe lub znacznie utrudnione (art. 70 § 1 i 2 K.p.w.);
- b) wobec sprawców wykroczeń przeciwko mieniu i urządzeniom użytku publicznego, określonych w art. 124 i 143 Kodeksu wykroczeń, oraz przeciwko porządkowi i spokojowi publicznemu, określonych w art. 50, 51 i 52a Kodeksu wykroczeń, popełnionych w związku z imprezami masowymi, określonymi w przepisach o bezpieczeństwie imprez masowych (art. 70 § 3 K.p.w.).

Trafne jest spostrzeżenie T. Grzegorzcyka, że: „Wymóg popełnienia określonych czynów (§ 3 art. 70) »w związku z imprezami masowymi« oznacza, że nie chodzi tu jedynie o zachowania podczas tych imprez, ale także przed i po imprezie, jak i poza miejscem imprez, jeżeli zachowany jest ścisły związek zachowania z tą imprezą (np. niszczenie przez pseudokibiców sportowych urządzeń w pociągu dowożącym lub odwożącym, niszczenie mienia w drodze na i z imprezy itd.)”¹³. Warunkiem rozpoznania sprawy w trybie przyspieszonym jest ujęcie sprawcy na gorącym uczynku lub bezpośrednio potem i niezwłoczne doprowadzenie go na rozprawę (art. 71 K.p.w.).

Zgodnie z przepisem art. 72 K.p.w., Policja lub inny organ, któremu szczególnie ustawy powierzają zadania w zakresie ochrony porządku i bezpieczeństwa publicznego, w wypadku schwywania na gorącym uczynku lub bezpośrednio potem sprawcy wykroczenia, które podlega postępowaniu przyspieszonemu, może zatrzymać i niezwłocznie doprowadzić go do kolegium. Czynność zatrzymania dokumentowana jest protokołem, w którym trzeba określić czas i powód zatrzymania oraz złożone przez zatrzymanego oświadczenia. Zatrzymanego należy pouczyć o przysługującym mu zażaleniu do sądu. Zażalenie przekazuje się niezwłocznie sądowi rejonowemu miejsca zatrzymania, który również niezwłocznie je rozpatruje.

Warunek w postaci zatrzymania sprawcy wykroczenia ma jednak charakter względny. Policja bowiem może zwolnić zatrzymanego od przymusowego doprowadzenia go do kolegium, zatrzymując mu paszport lub inny dokument uprawniający do przekroczenia granicy, który przekazuje wraz z wnioskiem o ukaranie do kolegium (art. 72 § 4 K.p.w.).

Nowela po dziale VI dodała dział VII zatytułowany „Postępowanie w sprawach o wykroczenia związane z wykonywaniem pracy zarobkowej”, które należy uznać za kolejny tryb szczególny postępowania. Zlikwidowano nowelą orzekanie przez inspektorów pracy, unormowane wcześniej w Kodeksie pracy, przekazując te sprawy do orzecznictwa kolegiów¹⁴. Inspektorzy pracy wyposażeni natomiast zostali w uprawnienia oskarżycielskie oraz do nakładania mandatów karnych. Ich pozycja procesowa zatem przypomina pozycję Policji.

W sprawach o wykroczenia przeciwko prawom pracownika określone w Kodeksie pracy, a także w sprawach o inne wykroczenia związane z wykonywaniem pracy zarobkowej, orzeka się na podstawie wniosku o ukaranie złożonego przez inspektora pracy, który w postępowaniu przed kolegium występuje w roli oskarżyciela publicznego (art. 75 K.p.w.). Ponadto inspektor pracy jest upoważniony do przeprowadzenia czynności sprawdzających przewidzianych w art. 19 K.p.w. (art. 76 K.p.w.) oraz do nakładania grzywny w drodze mandatu karnego, jeżeli uważa, że kara ta będzie wystarczająca (art. 76a K.p.w.).

¹³ T. Grzegorzcyk, *Nowela ...*, s. 97.

¹⁴ Poprzednie rozwiązanie prawne było krytykowane – por. m.in. T. Grzegorzcyk, *Komentarz do kodeksów normujących orzekanie w sprawach o wykroczenia*, Poznań 1994, s. 312 i n.; T. Grzegorzcyk, A. Gubiński, *Prawo wykroczeń*, Warszawa 1996, s. 388 i n.

7. Nowela wprowadziła gruntowne zmiany w dziale VIII K.p.w. zatytułowanym „Środki odwoławcze”. Sformułowano 16 całkowicie nowych przepisów, a zatem zakres zmian jest bardzo szeroki i istotny.

Zgodnie z przepisem art. 77 K.p.w., środkami odwoławczymi są odwołanie i zażalenie. Nowela zlikwidowała środek w postaci żądania skierowania sprawy do sądu, krytycznie oceniany od dawna w doktrynie¹⁵.

Od orzeczenia kolegium oskarżycielowi publicznemu, obwinionemu i pokrzywdzonemu przysługuje odwołanie, natomiast tym samym stronom postępowania, a także innym osobom (np. osobie, u której dokonano czynności przeszukania), gdy ustawa tak stanowi, przysługuje zażalenie na postanowienia, zarządzenia i inne czynności w wypadkach wskazanych w ustawie (art. 77 § 2 i 3 K.p.w.).

Wnoszący środek odwoławczy może zaskarżyć jedynie rozstrzygnięcia i inne czynności naruszające jego prawa lub szkodzące jego interesom. Ograniczenie to, identycznie jak w postępowaniu karnym, nie dotyczy oskarżyciela publicznego, który może wnosić środek odwoławczy także na korzyść obwinionego (art. 78 K.p.w.). Środki odwoławcze zarówno na korzyść, jak i na niekorzyść obwinionego może wnosić prokurator (art. 118 K.p.w.).

Organem rozpatrującym środki odwoławcze jest sąd rejonowy, przy którym działa kolegium, chyba że ustawa stanowi inaczej (art. 79 K.p.w.). Wniesione odwołanie lub zażalenie może być cofnięte. Środka odwoławczego wniesionego na korzyść obwinionego nie można jednak cofnąć bez jego zgody. Z kolei obwiniony może cofnąć wniesiony na jego korzyść środek odwoławczy, chyba że wniósł go oskarżyciel publiczny. Cofnięty środek odwoławczy pozostawia się bez rozpoznania, chyba że zachodzi jedna z okoliczności wymienionych w art. 18c § 1 K.p.w., czyli podstawa nieważności z mocy prawa. W takim przypadku sprawa winna być przekazana sądowi okręgowemu dla rozstrzygnięcia kwestii nieważności.

Dla odwołania ustawa (art. 81 K.p.w.) przewiduje formę pisemną i należy je wnieść w terminie 7 dni od dnia otrzymania odpisu orzeczenia kolegium wraz z uzasadnieniem, chyba że ustawa stanowi inaczej. Wyjątek dotyczy trybu przyspieszonego, w którym uzasadnienie sporządza się wraz z orzeczeniem, a strona może wnieść odwołanie jedynie w terminie 3 dni od dnia ogłoszenia orzeczenia (art. 73 i 74 K.p.w.). Odwołanie rozpoznaje sąd rejonowy na zasadach określonych w kodeksie postępowania karnego (rozdział 54)¹⁶.

Przepis art. 82 K.p.w. wprowadził rozwiązanie obecne od dawna w postępowaniu karnym, a polegające na tym, że jeżeli w terminie do złożenia wniosku o uzasadnienie orzeczenia w celu zaskarżenia go, uprawniony od razu składa odwołanie zamiast wniosku o uzasadnienie, to wywołuje skutek podwójny. Po pierwsze, wywołuje to skutek taki jak złożenie wniosku o uzasadnienie, czyli kolegium musi sporządzić uzasadnienie i je doręczyć.

¹⁵ Por. T. Grzegorzczak, A. Gubiński, *Prawo wykroczeń ...*, s. 399.

¹⁶ Por. J. Bratoszewski, L. Gardocki, Z. Gostyński, S. M. Przyjemski, R. A. Stefański, S. Zabłocki, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. II, Warszawa 1998, s. 613 i n.; T. Grzegorzczak, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Zakamycze 1998, s. 986 i n.

Po wtóre zaś, po otrzymaniu uzasadnienia orzeczenia, uprawniony w terminie 7 dni może uzupełnić wniesione już wcześniej odwołanie. Nie musi jednak tego czynić, bowiem odwołanie musi być i tak rozpoznane.

W wyniku rozpoznania odwołania sąd może utrzymać w mocy orzeczenie kolegium lub je zmienić albo uchylić i zwrócić sprawę kolegium do ponownego rozpoznania. Sąd zatem sprawuje pełną procesową kontrolę nad orzecznictwem kolegiów.

Kolegium, któremu przekazano sprawę do ponownego rozpoznania po uchyleniu orzeczenia, orzeka w granicach, w jakich nastąpiło przekazanie, a zapatrywania prawne i wskazania sądu co do dalszego postępowania są wiążące dla kolegium (art. 84 i 85 K.p.w.). Przepis art. 86 K.p.w. przewiduje zakaz *reformationis in peius*. Kolegium, któremu przekazano sprawę do ponownego rozpoznania, może wydać orzeczenie surowsze niż uchylone tylko wtedy, gdy orzeczenie to było zaskarżone na niekorzyść obwinionego. Od wydanego ponownie przez kolegium orzeczenia przysługuje odwołanie na zasadach ogólnych.

Z kolei środek odwoławczy w postaci zażalenia wnosi się na piśmie lub ustnie do protokołu w terminie 7 dni od daty ogłoszenia rozstrzygnięcia, a gdy podlega ono doręczeniu – od daty doręczenia lub od daty dokonania zaskarżonej czynności, chyba że ustawa stanowi inaczej (art. 87 K.p.w.). Zażalenie charakteryzuje się względną suspensywnością (art. 88 K.p.w.) oraz względną dewolutywnością, za wyjątkiem postanowień kończących postępowanie (art. 89 K.p.w.)¹⁷.

Zgodnie z przepisem art. 90 K.p.w., organ odwoławczy rozpatrujący zażalenie stosuje przy jego rozpoznawaniu przepisy kodeksu postępowania karnego.

8. W związku z tym, że według nowego art. 95 K.p.w. przy wykonywaniu rozstrzygnięć kolegiów sąd stosuje odpowiednio przepisy nowego kodeksu karnego wykonawczego z 1997 r., zaszła konieczność skreślenia szeregu przepisów K.p.w. odnoszących się do wykonywania rozstrzygnięć. Nowelą skreślono art. 97 - 103, art. 105 - 107 oraz art. 109 K.p.w.

9. Nader ważną zmianą wprowadzoną nowelą jest dodanie działu X a zatytułowanego „Uchylenie prawomocnych rozstrzygnięć”. Wcześniej był to rozdział 16 zawarty w dziale X K.p.w. „Nadzór”.

Prawomocne orzeczenia kolegium oraz prawomocne postanowienia o umorzeniu postępowania, które uprawomocniły się bez zaskarżenia do sądu, a także prawomocne nakazy karne mogą być uchylone w razie rażącego naruszenia prawa, jeżeli mogło ono mieć wpływ na treść rozstrzygnięcia. Ponadto prawomocne orzeczenia kolegium oraz prawomocne nakazy karne mogą być uchylone, ale jedynie na korzyść obwinionego, jeżeli w wyniku orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego stracił moc lub uległ zmianie przepis prawny będący podstawą ukarania (art. 112 K.p.w.).

Wniosek o uchylenie prawomocnego rozstrzygnięcia może złożyć oskarżyciel publiczny, obwiniony, pokrzywdzony, prokurator, prezes sądu rejonowego

¹⁷ Por. T. Grzegorzczak, *Nowela ...*, s. 117 - 118.

wego lub okręgowego, w którego okręgu zapadło rozstrzygnięcie oraz Rzecznik Praw Obywatelskich. We wniosku należy wykazać, na czym polega uchybienie i jego wpływ na treść rozstrzygnięcia. Wniosek, który nie pochodzi od prokuratora, Rzecznika Praw Obywatelskich lub prezesów sądów, powinien być sporządzony i podpisany przez adwokata (przypadek przymusu adwokackiego – art. 116 K.p.w.).

Przepis art. 114 K.p.w. przewiduje, że organem właściwym do uchylania prawomocnych rozstrzygnięć jest sąd okręgowy, w którego okręgu działania zapadło rozstrzygnięcie podlegające uchyleniu. Sąd ten orzeka w trybie określonym w przepisach kodeksu postępowania karnego.

AMENDING OF THE CODE OF PROCEDURE IN PETTY OFFENCES CASES

S u m m a r y

Recently voted new Constitution of the Republic of Poland abolishes in its article 237 the boards judging petty offences and charges ordinary courts with judging these cases. The courts must presently be prepared – taking into account an adequate anticipatory period of time – to take over all these matters (there are a great many of them) on several different planes: structural (town or city courts must be organised), organisational, concerning offices and equipment and, last not least, the staff. Must also be changed a series of particular provisions in order to eliminate all possibility of a collision between new and formerly binding laws on these matters. An adequate temptation was made with the law from August 28, 1998, on change of the law-Code of petty offences, the law-Code of procedure in petty offences matters, the law on structure of the boards judging petty offences, the law-Labour Code as well as some other laws. In his article the Author discusses shortly particular new regulations within this scope and gives an analysis of expediency and advisability as well as tendencies of the changes in question.